№ 222 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 9

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 9 № 222

# ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԱՀՈՒԴԵՂԷՆԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Հեռախօս № 667 Ս. Ս. ԳՈՒԼԵԱՆՑԻ Հիմ. գոյութ. ունի 1870 Թ.
Վատնայա փող., տուն Շաղինովի
Ստացված են մեծ քանակութեամբ Ռուսաստանի և արտասահմանի ամենալաւ գործարաններից ՄԱՀՈՒԴԵԱՑ ԳՈՐԾՈՒԱԾՔՆԵՐ տղամարդկանց հագուստի համար, ֆօրմեննի կտորներ բոլոր հաստատութիւնների համար, դիագօնալ, կաստոր, մահուդ, դրապ, և այլն: Նոյնպէս տաք վերմակներ բոլոր տեսակներից և ուրիշ շատ ապրանքներ:
Գները մատչելի են, առանց սակարկութեան:
(հ. կ. ե.) (առ.) 10—4

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ
սրանով յայտնում է, որ գաղթականներին հայրենիք վերադարձնելու գործին նպաստելու համար խորհուրդը կազմել է յատուկ յանձնաժողով, որի անդամները ամեն օր ընկերութեան գրասենեակում ընդունում և արձանագրում են վերադառնալ ցանկացողների անունները:
Հետևաբար լինելով հասարակութեան բոլոր խաւերի համակրութեան վրա՝ Խորհուրդը հրաւիրում է ամենքին էլ կամաւոր նուիրատւութիւններով օգնել իրան այդ ծանր գործում: Նուէրները կարելի է հասցնել Խորհրդին անմիջապէս կամ խմբագրութիւնների միջոցով:
(կ. ե. հ.) ա. 3—3

## ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սօֆիա, 7 հոկտեմբերի

Երիտասարդ-Թիւրքերի կենտրոնական կոմիտեի պատուիրակների և այստեղի միութեան կոմիտէի միջև կայացաւ լիակատար համաձայնութիւն ծագած վիճելի հարցերի մասին: Միասին խմբագրած արձանագրութեան մէջ առաջարկվում է երկու երկիրների կառավարութիւններին, մատնանշելով հանդերձ, որ Թիւրք-բուլղարական պատերազմի համար առիթներ չը կան, նշանակել պատուիրակներ, որոշելու համար այն շաւիղը, որով տարաձայնութիւնները կարող են հարթվել: Արձանագրութիւնը յանձնված է բուլղար կառավարութեանը հոկտեմբերի 6-ին և կը հրատարակվի հոկտեմբերի 7-ին Սօֆիայում, Կ. Պոլսում և Սալօնիկում: Լրագիրների ասելով, երիտասարդ-Թիւրքերի պատուիրակները յայտնեցին կոմիտէի խորհրդակցութեան միջոցին, որ Բ. Դուռը ճանաչում է և կիրագործէ իր վրա վերցրած պարտաւորութիւնները: Կառավարչական շրջաններում խօսում են, որ բուլղար կառավարութեան ներկայացուցիչն անպաշտօն կերպով գնալու է Կ. Պօլիս՝ բանակցելու Թիւրքական ղեկավարող շրջանների հետ՝ չը լուծված հարցերի մասին: («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 6 հոկտեմբերի

Փոքր-Ասիայից հաղորդում են, որ ապստամբ քիւրդերը այրում են գիւղերը և կողոպուտներ ու բռնութիւններ են գործում:

Իշխանութիւնները անզօր են դիմադրելու նրանց, որովհետև զօրքի մի մասը անցել է ապստամբների կողմը և մասնակցում է Թալաններին:

Ինչպէս հաղորդում են Ադրիանուպօլսից, տեղական ռուսաց հիւպատոսը խորհուրդ է տալիս այնտեղ ապրող ռուսահպատակներին վաղօրօք հեռանալ քաղաքից՝ ի նկատի առնելով սպասվող բարդութիւնները:

Սարայեվից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, սահմանագլխի վրա կալանաւորված է ապրանքների տրանսպորտ Չերնօգօրիայի Նիկօլայ իշխանի Թուղթերով, որը կոչ է անում բօսնիացիներին ապստամբութեան դիմել: («Кс.»)

—

Կ. Պօլիս, 7 հոկտեմբերի

Մեծ վէզիրի տանը մինիստրների խորհուրդը մինչև գիշերվայ ժամը 3-ը քննում էր Լօնդօնի և Պետերբուրգի Թիւրքական դեսպաններից ստացված կօնֆերէնցիայի ծրագիրը: Վճիռը գաղտնի է պահվում:

Այսօր եկաւ բուլղարական արտաքին գործերի մինիստրութեան վերատեսուչ Դիմիտրովը յատուկ միսսիայով առ Թիւրքաց կառավարութիւնը: Տեղումս այդ բարեյաջող նշան է համարվում: Լրագիրները միասին մատնանիշ են անում վերջին օրերի լարված տրամադրութեան Թուլութեան վրա և գտնում են, որ յարաբերութիւնների սուր կերպարանք ստանալու հնարաւորութիւնը հեռացված է: Դիպլօմատիական շրջաններում նոյնպէս դրութիւնը լաւացած են համարում, որովհետև կարծում են, որ գլխաւոր վտանգը բղխում էր Բուլղարիայից, ուր ըստ երևոյթին աջող յեղաշրջում է պատահել: («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 7 հոկտեմբերի

«Cor. Bur.»-ին Բելգրադից հեռագրում են, որ մի խումբ անցորդներ գերմանական գինւորական գործակալ Մասսօվին, լրտեսի տեղ ընդունելով, վիրաւորանք են հասցրել. ապա ժանդարմը յայտնեց, որ նա ձերբակալված է, չը նայած որ նա իր ով լինելը սկսեց պարզել պաշտօնական Թղթերով. միայն անցորդների միջամտութեան շնորհիւ ժանդարմը չը ձերբակալեց նրան:

Մինիստր-նախագահը եկաւ գերմանական դեսպանի մօտ և կառավարութեան կողմից ներողութիւն խնդրեց հասցրած վիրաւորանքի և ժանդարմների անկօրրեկտ վարմունքի համար: («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 7 հոկտեմբերի

Կ. Պօլսի, Սալօնիկի և Ադրիանուպօլսի միջև զօրքերի շարժումների յուզալից տեղեկութիւնները սխալ են: Կ. Պօլիս են բերված ըէակցիօներ ձգտումների առաջն առնելու նպատակով երեք նոր հրացանաձիգ բատալիօններ երրորդ զօրաբանակի շրջանից. այստեղից երկու բատալիօններ կուղարկվեն Ադրիանուպօլիս: («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 6 հոկտեմբերի

Ռէյտէրի գործակալութիւնը իմացել է, որ այն ծրագիրը, որ պէտք է կօնֆերէնցիայի հիմքը ծառայէ, ներկայումս զանազան մեծ պետութիւնների քննութեան առարկան է դարձել: Իտալիան արդէն իր համաձայնութիւնը տուեց ծրագրին:

Ապա Ռէյտէրի գործակալութիւնը լիազօրված է յայտնել, որ կօնֆերէնցիայում չեն յարուցվի ոչ Դարդանէլի, ոչ էլ Կրետէն Յունաստանին միացնելու հարցերը: Այս հարցերը մտադրութիւն կայ լուծել Թիւրքաց կառավարութեան ցանկութեան համաձայն:

Այնուհետև Ռէյտէրի գործակալութիւնը տեղեկացել է, որ բուլղարական հաւատարմատարը յայտնել է մեծ բրիտանական կառավարութեան, որ իր կառավարութիւնից պաշտօնապէս լիազօրութիւն ունի յայտնել ամենավճռական կերպով, որ Բուլղարիան ամեն քայլ կանէ, որպէսզի խուսափէ Թիւրքիայի հետ պատերազմելուց: («Հ. Գ.»)

—

Բելգրադ, 6 հոկտեմբերի

Սերբիական կառավարութիւնը Գերմանիայում պատուիրել է 500 պուլեմետներ և Ֆրանսիայում 50,000 հրացաններ:

Երևան են եկել ագիտատօրներ, որոնք քարոզում են Բալկանիայում երկու հանրապետութիւն կազմելու միտքը՝ հարաւային-սերբիական և երիտասարդ-Թիւրքական: («Кс.»)

—

Բուդապեշտ, 7 հոկտեմբերի

Աւստրիական պատգամաւորութեան գինւորական գործերի մասնաժողովի մէջ քննվեց գինւորական սովորական ծախքերի նախահաշիւը: Զինւորական մինիստր Շէյնախ մի ընդարձակ ճառով բացատրեց, որ, զօրքը ապագայում զարգացման պատշաճ բարձրութեան վրա պահելու նպատակով, բաւական մեծ գումարներ կը պահանջվեն, քան այժմս է. բոլոր զօրամասերի սպառազինումը պէտք է աւելի այժմէութիւն դառնայ, զօրքի կրթութիւնը պէտք է աւելի մեծ աջողութիւններ ունենայ, որ գինւորական ծառայութեան ժամանակամիջոցը պէտք է կրճատվի. այդ հանգամանքը նկատելի կերպով կուժեղացնէ զօրքը ընդհանրապէս: Մինիստրը ընդգծեց, որ անհրաժեշտ է աւելի ուժգին կերպով ամրացնել սահմանները, և մատնանիշ արաւ նաւատորմը զարգացնելու, օֆիցերների նիւթական դրութիւնը բարւոքելու, նաև ունտէր-օֆիցերների կենցաղը բարելաւելու անհրաժեշտութեան վրա: (Ծափահարութիւններ): («Հ. Գ.»)

—

Բելգրադ, 7 հոկտեմբերի

Քաղաքային ինքնավարութեան կարգադրութեամբ, քաղաքում մի յայտարարութիւն է կպցված, որով խիստ կերպով արգելվում է ամեն տեսակ համախմբում փողոցներում, եթէ նախօրօք օրէնքի համաձայն յայտնված չէ ոստիկանութեան: («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 7 հոկտեմբերի

«Cor. Bureau»-ին հեռագրում են Բելգրադից, որ աւստրօ-ունգարական հաւատարմատարը սերբ կառավարութեան առաջ լուրջ նկատողութիւն արաւ Բելգրադում հոկտեմբերի 5-ին տեղի ունեցած միջադէպի առիթով: Մինիստր-նախագահը ցաւակցութիւն արտայայտելով յայտնեց, որ կառավարութիւնը ամեն միջոց ձեռք կառնէ, որպէսզի այսուհետև այդպիսի դէպքեր չը կրկնվեն: («Հ. Գ.»)

—

Պրագա, 7 հոկտեմբերի

Երէկ երեկոյեան ժողովուրդը դարձեալ խռնվեց Վացլավա հրապարակում: Ոստիկանութիւնը ստիպված էր միջամտել և ցրել: Վերջում ոստիկանութիւնը 50 հոգու ձերբակալեց: («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 7 հոկտեմբերի

Կառավարութիւնը առաջարկեց Բօհեմիայի փոխարքային չափազանցութիւնների առաջն առնելու համար որոշված միջոցները գործադրել ամենաեռանդուն կերպով և անհրաժեշտութեան դէպքում դիմել ամենակտրուկ միջոցների՝ կարգը պահպանելու համար: («Հ. Գ.»)

—

Պարիզ, 7 հոկտեմբերի

Պատգամաւորների պալատում քննութեան առնվեց ծովային վերջին կատաստրօֆայի մասին ուղղված հարցապնդումը: Ընդունվեց Դելկասսէի առաջարկած բանաձևը, որով վշտակցութիւն է յայտնվում այն անփութութեան և սխալանքների առիթով, որոնց վրա մատնանիշ արվեց դեռ կատաստրօֆայից առաջ «Իէնայում». ապա բանաձևը լրացվեց մի կէտով, որով վստահութիւն է յայտնվում կառավարութեան: Սակայն ծովային մինիստր Տօմսօնը հրաժարական տուեց: («Հ. Գ.»)

—

Բեռլին, 7 հոկտեմբերի

Պրուսական լանդտագի նստաշրջանը բացվեց գահական ճառով, որով ագդարարվում է.

«Իմ կամքը այն է, որ լանդտագի ընտրողական իրաւունքը օրգանական զարգացման ենթարկվի: Դրա մէջ ես տեսնում իմ ժամանակի ամենակարեւոր խնդիրներից մինը: Պետական կեանքի համար նրա նշանակութիւնը նկատի առնելով, պահանջվում են ընդարձակ նախապատրաստական աշխատանքներ, որոնք եռանդով առաջ են գնում իմ կառավարութեան ձեռքով: Կառավարական պաշտօնեաների, հոգևորականութեան և ժողովրդական դպրոցների ուսուցիչների ռոճիկները աւելացնելու օրինագծերը կը ներկայացվեն անմիջապէս: Այդ օրինագծերով ազգաբնակութեան հարկերը աւելանում են 200 միլիօն մարկով տարեկան: Այդ պատճառով պահանջվող գումարի մի մասը անխուսափելիօրէն մնում է ոռնել եկամտային հարկը աւելացնելով»:

Այնուհետև ճառը յիշում է կանանց միջնակարգ դպրոցների բարենորոգման հարցը և վերջանում է այս խօսքերով.

«Վերջին ժամանակս Մերձաւոր-Արևելքում տեղի ունեցան պատահարներ, որոնք իրանց վրա են դարձնում Եւրոպայի ուշադրութիւնը: Մենք այնտեղ քաղաքականապէս աւելի սակաւ ենք շահագրգռված, քան միւս պետութիւնները. այնուամենայնիւ այդ պատահարները պահանջում են լուրջ վերաբերմունք: Գերմանական կայսրութիւնը իր դաշնակիցների հետ ձեռն-ձեռքի տուած հանդէս է գալիս այժմեան դժուարութիւնները խաղաղ և արդարացի կերպով լուծելու համար»: (Ծափահարութիւններ):

—

Վիէննա, 6 հոկտեմբերի

Բուդապեշտից հաղորդում են, որ այնտեղ կալանաւորված է զէնքի մեծ տրանսպօրտ, որը, լուրերին նայելով, ուղարկված է Լօնդօնից, Սերբիայի համար:

Խօսվում է, որ Սերբիան վճռել է անմիջապէս գրաւել Նօվօ-Բազարի սանջակը: («Кс.»)

—

Պետերբուրգ, 7 հոկտեմբերի

Համալսարանական ժողովը որոշեց համալսարանում պարապմունքները վերսկսել հոկտեմբերի 13-ից:

Դատաստանական պալատը որոշեց $3^{1}/_{2}$ տարի բանտարկութեան ենթարկել Նորին Կայսերական Մեծութեան գրադարանապետի օգնական Լէմանին՝ իրան յանձնված իրերը գողանալու համար, և մի տարվայ բանտարկութեան նրա ազգական և գրադարանում ծառայող Շլօտհաուէրին՝ այդ իրերի վաճառմանը օժանդակելու համար:

Գրաւվեց «Полит. Экономія» շաբաթաթերթի երկրորդ համարը: Խմբագիրը ենթարկվում է պատասխանատուութեան 1905 թ. նոյեմբերի 24 ի օրէնքով: («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 7 հոկտեմբերի

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը տեղեկացրեց նահանգական բժշկական վարչութիւններին, որ նրանք իրաւունք չունեն վկայականներ տալու մաքսատներից դուրս բերելու համար ներմուծելու արգելված խիստ ուժեղ միջոցները, որոնք շինված կը լինեն ֆարմացեւտական մշակված տեսքով կամ ուրիշ դեղերի հետ խառնած: («Հ. Գ.»)

—

Բագու, 7 հոկտեմբերի

Երեկոյեան ժամը 7-ին զինված յարձակում գործվեց առաջին պօստային բաժանմունքի վրա: Հրացանաձգութեան ժամանակ սպանվեց մի քաղաքացի ոստիկան, վիրաւորվեց պօստային պաշտօնեաներից մէկը: Փողերը ազատված են: Չարագործներից մէկը ձերբակալվեց: («Հ. Գ.»)

—

Գանձակ, 7 հոկտեմբերի

Նկատի առնելով որ մամուլում հարց յարուցվեց խաղողի փտասկարութեան մասին խօլերայի ժամանակ, հակաժանտախտային կայարանի Զուրնաբադի լաբօրատօրիայում բակտերիոլոգիական քննութիւն կատարվեց, որը ցոյց տուեց, որ խօլերային վիբրիօնները, որոնք առատութեամբ ցրված են խաղողի վաղի ներսը, բոլորովին ոչնչանում են հինգերորդ օրում և կճեպի վրա բոլորովին էլ չեն բազմանում: («Հ. Գ.»)

## ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

Թաւրիզ, 2 հոկտեմբերի

Արդէն գործակալական հեռագիրները յայտնած կը լինեն տեղիս վերջին օրերի անցուդարձի մասին, բայց աւելորդ չեմ համարում մի քանի լրացուցիչ տողեր ևս իմ կողմից աւելացնելու: Նշանակալից առաւօտ լուսացաւ սեպտեմբերի 30-ը. այդ օրը առաւօտեան ամենքը իրար աւետում էին, որ սահմանադրականները գիշերային բուռն կռւով մի քանի ժամվայ ընթացքում վերցրին Դաւաչի Թաղը, որը ամիսների ընթացքում պատսպարել էր իր ծոցում յայտնի բռնակալական ռէժիմի գաղան-սրբանեակներ երկու մուջտէիդներին, Ռահիմխանին և Սուջայի Նիզամին և ինքն էլ կամայ-ակամայ գործիք էր դառել այդ մարդկային հրէշների ձեռքում և աննպատակ կռիւ էր մղում իր արինակիցների դէմ, որոնք իրանց արեան գնով Պարսկաստանի մանուկ «սահմանադրութիւնն» էին ուզում ազատել արինախում ճանկերից: Հրապարակից անհետացել էին վերոյիշեալ մուջտէիդները, խաները և յայտնի Միր-Հաշիմը: Սահմանադրականները այդ օրը շտապեցին մունետիկով յայտարարել, որ ով որ յանդգնի նոր գրաւված Թաղերի հասարակութեանը նեղել, կողոպտել կամ որևէ անախորժութիւն պատճառել, ամենախիստ պատժի կենթարկվի: Ուրախալի է, որ ոչ մի անախորժութիւն տեղի չունեցաւ Թաղերը գրաւելուց յետոյ. միայն կողոպուտի ենթարկվեցին մի քանի միապետական պարագլուխների խիստ հարուստ տներ, որոնց թւում և Հաջի Մամատ Թաղու տունը: Հաջի Մամատ Թաղի եղբայրները Պարսկաստանի նման մի երկրում 10—20 տարվայ ընթացքում միլիօններ են դիզել: Կողոպտվեց Միր-Հաշիմի, այդ՝ Պարսկաստանի հայր Գապօնի, ոչ հարուստ տունը:

Կողոպտվեց և հրդեհի ենթարկվեց կառավարականների «անջումանը Իսլամիէն», ուր ամիսներ նիւթվող դաւերը աւերեցին ամբողջ քաղաքը: Երկու օր է, որ քաղաքի շրջակայքից հեռացել է Էյն-ուդ-Դօվլէն: Ասում են, որ Թէհրանից արդէն պաշտօնանկ է հրատարակված, բայց թէ որ կողմն է ուղղել իր երեսն, դողոջ քայլերը, դեռ յայտնի չէ... Բանակը ևս քաղաքի շրջակայքից հեռացել է, ըստ ոմանց նոյնիսկ ցրված. պարզ է, որ եթէ Էյն-ուդ-Դօվլէն կամ բանակը խոհեմաբար իրանց կամքով չը թողնէին քաղաքը, ստիպված կը լինէին աւելի խայտառակաբար նահանջելու:

Այսօր արդէն քաղաքը ամբողջովին գտնվում է սահմանադրականների ձեռքում: Եւ ահա երկու օր ու գիշեր է միայն որ ամիսներ շարունակվող և սովորական դարձած հրացանների և թնդանօթների պայթիւնն ու որոտը տեղի են տուել ասիական քաղաքների խաղաղ, մեռելային գիշերներին...

Կառավարութիւնը, որ մինչև օրս կռւում էր քաղաքի մի մասի հետ, այսուհետև գործ պիտի ունենայ ամբողջ քաղաքի հետ. եթէ մի մասի հետ անկարող եղաւ իր գործերը կարգադրելու, արդեօք հնար կունենայ այսուհետև ամբողջ Թաւրիզի հետ ճակատելու, այն Թաւրիզի, որը սահմանադրութեան օրրանը, խանձարուրը պիտի դառնայ և ուր ներկայումս թագաւորում է ծայրայեղ ոգևորութիւն ու Սաթթար խանի «հաւատը», որը ըստ աւետարանի սարեր շարժելու զօրութիւն է ունեցել:

Իրօ

## ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

I

Կեօլն, 3 հոկտեմբերի

Երէկ անցանք սահմանը առանց արգելքների:

Ասում եմ «առանց արգելքների», որովհետև մեզ Պետերբուրգում ասել էին, թէ սահմանագծի վրա խօլերայի առիթով նշանակված է հսկողութիւն:

Ոչ մի արգելք, ոչ մի նոյնիսկ հարց ու փորձ՝ թէ ով ուր է գնում:

Ռուսաստանից գնացողների մէջ շատ կային երկու սեռի երիտասարդներ, որոնք գնում էին արտասահման ուսանելու։

Ժողովրդական լուս. մինիստրութեան նոր կարգադրութիւնները և գպրոցների լցված լինելը շատերին քշում է արտասահման։ Երիտասարդները գանգատվում էին իրերի վիճակից Ռուսաստանում։

Շատ շուտ անցաւ ժամանակը մինչև Բերլին։

Առաւօտը վաղ, ժամը 7-ին, մենք արդէն Բերլինումն էինք։

Կայարանում ասացին, որ մենք չորս ժամ ու կէս ժամանակ ունենք մինչև այն գնացքը, որ պէտք է մեզ տանի Պարիզ։

Գնացինք շրջագայելու։

Բայց Բերլինը ստացել էր այդ առաւօտ Լօնդօնի կերպարանքը։ Նա ծածկվել էր սարսափելի թանձր մառախուղով և երեք քայլի վրա ոչինչ չէր տեսնվում։

— Միայն այսօր է այսպէս,—բացատրում էին մեզ բերլինցիները։

Բերլինցու հայրենասիրութեան համար վիրաւորական էր թւում, որ ճանապարհորդները տեսնում են Բերլինը խեղդված մառախուղի մէջ։

Ես տեսել էի Բերլինը 26 տարի առաջ, ապրել եմ այնտեղ մօտ երեք շաբաթ և ծանօթ եմ նրա դիրքերին։ Ուստի դժուար չէր գրօսնել և առաջնորդել իմ ուղեկցին, մի երիտասարդի, որ գնում էր Պարիզ ուսանելու։

Ինձ համար նորութիւն էին րէյխստագի նոր շինութիւնը, Յաղթական ճեմելիքը, Յաղթական արձանը, Բիսմարկի արձանը և մի քանի ուրիշներ. նրանց պէտք էր տեսնել։

Հին սովորութեան համաձայն՝ այցելելով Բաուէրի սրճարանը, մենք ժամանակ տուինք մառախուղին փոքր ինչ նօսրանալու։ Այժմ Բաուէրի դէմ ու դէմ մրցում է Վիկտօրիայի սրճարանը, որի առաջ նստած էին այցելուներ։

Մեր տեսած նորութիւններից առաջին տեղն է բռնում գերմանական րէյխստագը, որը ունի յարմարութիւններ թէ պարլամենտական նիստերի, թէ յանձնաժողովների գործունէութեան և թէ առհասարակ պատգամաւորների պարապմունքների ու ժամանցների համար։

Պարլամենտական նիստերի դահլիճում հետաքրքրում էին մեզ կուսակցութիւնների դիրքերը։ Նայեցինք աթոռները ձախակողմեաններից մինչև աջակողմեանները։ Ցաճախորդներից մի քանիսը նստում էին այս ու այն պատգամաւորի տեղում։ Պատգամաւորների անունները նշանակված էին բազկաթոռների վրա։

Զինգերի, Բեբելի տեղերում նստեցին ռուսաստանցի երիտասարդներ։ Եւ շատ ուրախ էին։

Մի հաստակաւոր պարոն փառաւոր կերպով բազմել էր Նախագահի բազկաթոռի վրա։

Կուսակցութիւնները որոշ տեղեր են յատկացրել իրանց համար, նոյնիսկ սեղանատանը, ուր յարմար է նախաճաշելու կամ խմելու միջոցին խորհրդակցել այս և այն հարցերի վերաբերութեամբ։

Րէյխստագի սենեակների պատերը լիքն են նկարներով, որոնք պատկանում են հեղինակաւոր վրձինների։ Նոյնպէս ամբողջ կահկարասիքը ներկայացնում է լաւ վարպետների գործեր։

Մի մշտական ծառայող, որ առաջնորդում էր մեզ և բացատրում ամեն մի մանրամասնութիւն, համեմում էր իր խօսքերը կատակներով, որոնք երևի հազարերորդ անգամն էին կրկնվում և զուարճացնում թարմ ունկնդիրներին։

Մի յատուկ գրքոյկ, որ գնեցի, խօսում է րէյխստագի, նրա կազմի և պատգամաւորների մասին։ Ես չեմ բերում այնտեղից ոչ մի կտոր, բաւականանալով ստացած առաջին տպաւորութիւններով։

Րէյխստագի առաջ հրապարակում կառուցված է Բիսմարկի արձանը, որ մեծ է, հոյակապ։

Թոյլ տպաւորութիւն է թողնում Յաղթական ճեմելիքը, որը միաժամանակ զուրկ է ընդհանուր գաղափարական հետաքրքրութիւնից։

Միատեսակ ձևով հանդէս են դրված պրուսական իշխանական տան բոլոր նախորդները, յաճախ շատ աննշան և ոչ մի դեր չը կատարած անձնաւորութիւններ։

Եթէ հանդէս դրված լինէին իւրաքանչիւր իշխանի օրով եղած գիտնական և հասարակական գործողները, եթէ Յաղթական ճեմելիքի նիւթը լինէր Գերմանիան ընդհանրապէս, այլ ոչ պրուսական իշխանական տոհմի մանրամասնութիւնները, անկասկած, արձանների ճեմելիքը հետաքրքրական կը լինէր այցելուի համար։

Բերլինը մաքուր քաղաք է, կանօնաւոր շինված։ Կան ճոխ մագազիններ ապրանքների հարուստ պաշարներով։

Անկարելի եղաւ այցելել թանգարանները և տեսնել նոր ժողովածուները։ Անկարելի եղաւ և մի քանի ծանօթ գործողների ու պրօֆէսօրների հետ տեսակցութիւնը։

Նորից նստեցինք երկաթուղի Պարիզ գնալու համար։

Շատ գեղեցիկ են գերմանական վագօնները,—լուսաւոր, մաքուր, մեծ յարմարութիւններով։ Մեր գնացքներում՝ թէ մինչև Բերլին և թէ Բերլինից յետոյ կային բուֆէտներ ըմպելիքներով և կերակրեղէններով։

Գնացքի մէջ կային թէ գերմանացիներ և թէ օտարներ, իսկ վերջինների մէջ շատ ռուսահպատակներ, որոնք գնում էին Պարիզ։

Գերմանական օրիորդների մի խումբ, որ գտնվում էր մեր վագօնում, աշխատում էր իրան շատ բարեկիրթ և բարոյական ցոյց տալ։ Նրանք Գէօթէից դուրս չէին ճանաչում ոչ մի հեղինակութիւն և մանաւանդ չէին հաւանում նոր դրամատուրգներին՝ Զուդերմանին, Հաուպտմանին։ Յայտնելով այդպիսի կարծիք, նրանք զգալ էին տալիս, որ իրանք բարեկիրթ շրջանից են։ Վագօնի մէջ եղած ճանապարհորդները վէճի բռնվեցին, որը վերջացաւ, երբ կօնդուկտօրը յայտնեց, որ մենք հասել ենք Կեօլն։

— Դէպի Կեօլնի տաճարը, դէպի Կեօլնի պարծանքը։

Այդպէս էր մեր ընդհանուրի ցանկութիւնը։

Եւ ցանկանալով օգտվել այն $1^1/_2$ ժամից, որ մենք պէտք է մնայինք Կեօլնի կայարանում, մենք շտապեցինք տեսնելու Կեօլնի տաճարը, որ գտնվում է երկաթուղու կայարանից շատ մօտ։

Իսկապէս աչքի ընկնող և մեծ ճարտարապետական հետաքրքրութիւն շարժող մի շինութիւն է այդ տաճարը։

Նայեցինք, որքան կարելի եղաւ, երեկոյի լուսաւորութեամբ. գնեցինք յիշատակի համար տաճարի պօստ-կարտերը և վերադարձանք կայարան, ուր ես գրում եմ տողերը։

Կեօլնից յետոյ արդէն կը փոխվեն խօսակցութիւնները։ Սահմանագծերին մօտենալու խնդիրները սկսել են կայարանում նիւթ դառնալ մաքսերի փոխանակութեան։

Իւրաքանչիւրը պատմում է իր գլխից անցած դէպքերը, որոնցից մի քանիսը աչքի ընկնող հետաքրքրութիւն են պարունակում։ Իւրաքանչիւրը իր խրատներն է տալիս, որոնք սակայն երբեմն լինում են հակասական։

Գիշերը կանցնենք բելգիական սահմանը և առաւօտեան կը լինենք Պարիզում։

Ա. Քալանթար

## ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

### ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐ ԸՆՏՐՈՂ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ

—

Հոկտեմբերի 7-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, առաջնորդարանի սրահում նշանակված էր Ներսիսեան դպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրող թեմական պատգամաւորների ժողովը։

Ժամը 9-ին սրբազան առաջնորդը, բռնելով նախագահական աթոռը, դիմեց հաւաքված պատգամաւորներին մի ընդարձակ ճառով, որտեղ նկարագրելով դպրոցական գործերի անկանոն դրութիւնը և մատնանշելով թեմական տեսչի անհրաժեշտութիւնը՝ ժողովի քննութեանը առաջարկեց թեմական տեսչի խնդիրը։

Ժամը ուղիղ 9 և կէսին ժողովի նիստը բացված յայտարարելով սրբազանը կարդաց պատգամաւորների անունները։

Ապա յարուցվեց պատգամաւորների լիազօրութիւնների խնդիրը. երկու ձայն ունենալու իրաւունք ունեն պատգամաւորները թէ՞ ոչ։

Ս. Ցարութիւնեան բացատրում է, որ պատգամաւորները երկու ձայնի իրաւունք ունենալ չեն կարող և եթէ մի տեղից ուղում են տալ իրանց ձայնը, պէտք է տան ոչ-պատգամաւորի։

Մալխասեան, Խաժակ, Գ. Վարդանեան ապացուցանում են հակառակը։

Ա. Խատիսեան անհնարին է համարում Ցարութիւնեանի առաջարկած նորութիւնը մտցնել մեր մէջ և, օրինակ բերելով պարլամենտները, ուր ձայներ չեն տրվում ոչ պատգամաւորներին, ոչ էլ կողմնակի մարդկանց։ Ինչ վերաբերում է մեր կաթողիկոսական ընտրութիւններին, ուր երկու ձայնի իրաւունք թոյլատրվում է ունենալ, նա համարում է բացառիկ և հնացած օրէնք։

Ժողովը միաձայն, ընդդէմ մէկի, սկզբունքով որոշում է մասնակցելու թոյլ տալ իւրաքանչիւրին մի ձայնի իրաւունքով միայն, այնպէս որ՝ եթէ ոչ պատգամաւորն է եկել և ոչ էլ անձնափոխանորդը ու նոր ընտրութիւն էլ չէ կատարված, ձայնը կորչում է։

Կարդացված ցուցակից երևում է, որ թեմական պատգամաւորների ընդհանուր թւից, որը 87 է, ներկայ են 62 հոգի։

Առաջնորդը համարելով ժողովը կանօնաւոր՝ առաջարկում է ընտրել նախագահ ժողովը կառավարելու համար։ Ընտրվեց Ս. Ցարութիւնեան նախագահ և քարտուղար՝ Ա. Աւագեան։

Նախագահը կարդում է ժողովի օրակարգը.

1) Հոգաբարձութեան գործունէութիւնը և տեղեկագրի քննութիւնը. 2) Ներսիսեան դպրոցի նախահաշիւը. 3) Թեմական տեսչի խնդիրը. 4) 6 հոգաբարձուների ընտրութիւնը։

Մաքերի փոխանակութիւնից յետոյ՝ ժողովը, ի նկատի առնելով որ պատգամաւորները հնարաւորութիւն չեն ունեցել գործի հետ ծանօթանալ տեղեկագրի ուշ բաժանելու պատճառով, որոշեց օրակարգը փոխել և զբաղվել թեմական տեսչի խնդրով, իբրև խորհրդակցական։

Դ. Աղայեան համարելով թեմական տեսչի ընտրութիւնը առաջնորդի պարտականութիւնը, զարմանք է յայտնում՝ թէ ինչո՞ւ սրբազանը պիտի սպասէր, որ ուրիշները գան իրան պարտաւորեցնեն։ Այլ բան է՝ եթէ նա խորհրդակցութեան կամ օգնելու հրաւիրէր միայն։

Առաջնորդը բացատրում է, որ իր այդ իրաւունքը կաթողիկոսը առել ու տուել էր Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան, իսկ վերջինս էլ այդ իր իրաւունքից վեր համարելով՝ հրաժարվել էր ընդունել։

Խաժակը գտնում է այդ խնդրում սկզբունքի հարց՝—թեմական պատգամաւորները իրաւունք ունե՞ն թեմական տեսուչ ընտրել թէ՞ ոչ։ «Այդ իրաւունքը սրբազանը իրանն է համարում և այժմ տալիս է ներկայ ժողովին։ Նա բռնի չէ տալիս. այստեղ ուզուրպացիայի հարց չը կայ։ Միայն սրբազանը լիազօրութիւնների սահմանը մութ թողեց, եթէ այդ էլ պարզէր, կանցնենք բուն խնդրին»։

Նախագահը պարզում է, որ հարցը դրված է ոչ թէ հոգաբարձութեան կողմից, այլ առաջնորդի և այն էլ. խորհրդակցական։

Առաջնորդը առաջարկում է ընտրել մի մարմին խորհրդակցելու, որովհետև դժուար է այսպիսի ժողովում քննել այդ խնդիրը։

Մալխասեան.—Երկու կէտ կայ այստեղ. 1) հարկաւո՞ր է թեմական տեսուչ թէ՞ ոչ, և 2) ներկայ պատգամաւորական ժողովը իրաւատէ՞ր է ընտրել թէ՞ ոչ։ Առաջին կէտը արդէն սկզբունքով որոշված է ու նախատեսված մեր դպրոցական ծրագրում, ուրեմն վերաքննել չենք կարող։ Երկրորդի նկատմամբ կասեմ, որ այս ժողովը գումարված է մի մանդատով՝ միայն Ներսիսեան դպրոցի համար։ Սրբազանը կը կամենար լսել մեր կարծիքը, իբրև խորհրդակցական, բայց ոչ իրաւունք։ Սրբազանը ինքը իրաւունք չունի տալու. այդ իրաւունքը թեմական ժողովինն է։ Առաջնորդը իրաւունք չունի թեմական տեսուչ ընտրել։ Ժողովուրդը տէր լինելով կարող է յատուկ թեմական պատգամաւոր ընտրել։

Օհանջանեան Հ.—Մասամբ համաձայն եմ Մալխասեանի հետ, որ թեմական ժողովին է պատկանում այդ իրաւունքը։ Համաձայն չեմ միայն, որ այս ժողովը եկել է միայն հոգաբարձական ընտրութիւն կատարելու. սա էլ պիտի համարել թեմական ժողով։

Նախագահը առաջարկում է խօսել հետևեալ սահմաններում՝ հարկաւո՞ր է թեմական տեսուչ թէ՞ ոչ. եթէ այո—ի՞նչ մարմին պիտի մասնակցի նրա ընտրութեան և ի՞նչ աղբիւրներից պիտի ծածկվեն նրա ծախքերը։

Նախքան այդ, նախագահը, անհնարին համարելով կողմնակի անձանց ձայն տալը, հարցը առաջարկում է ժողովի լուծման։

Խաժակ, Գ. Վարդանեան և Հ. Տէր-Աստուածատրեան բողոքում են այդ բանի դէմ։ Աբեղեան և Լիսիցեան պաշտպանում են։

Ժողովը 32 ձայնով որոշում է թոյլ չը տալ կողմնակի անձանց խօսելու։

Բալաղեան Ս.—Թեմական տեսուչ հարկաւոր է, բայց ո՞վ ընտրի—ահա հարցը։ Իմ ընտրութեան թղթից երևում է, որ ես հրաւիրված եմ հոգաբարձական ընտրութեան համար։ Որքան նպատակայարմար կը լինի՝ որ մենք ընտրենք թեմական տեսուչ։ Թեմական տեսչի հարցը աննպատակայարմար է այս ժողովում որոշել. ինչո՞ւ ծխական դպրոցների հոգաբարձուները, որոնք անմիջական կապ են ունենալու այդ տեսչի հետ, վճարելու են նրա ռոճիկը, չը պիտի մասնակցեն նրա ընտրութեան։ Իմ կարծիքով և՛ իրաւունք չունենք և՛ աննպատակայարմար է, որ այս ժողովը զբաղվի դրանով։ Հարկաւոր է նոր ընտրութիւն։

Դ. Աղայեան.—Այստեղ իրաւունքի հարց է առաջ գալիս. իրաւ մենք իրաւունք չունենք։ Սա թեմական խորհուրդ չէ. հարկաւոր է թեմական խորհուրդ, որի հրաւիրելը կախված է առաջնորդից։ Թեմական տեսչի ընտրելը մեր իրաւասութիւնից դուրս է։

Լիսիցեանը թեմական պատգամաւորների նոր ժողով հրաւիրելը՝ տեսուչ ընտրելու համար՝ ներկայ հանգամանքներում համարում է անհնարին։ Իսկ առաջնորդի ընտրածը ոչ մի հեղինակութիւն չի վայելի։ Ճառախօսը ասում է. «Ճշմարիտ է, այս ժողովը ընտրված է Ներսիսեան դպրոցի համար հոգաբարձու ընտրելու, բայց իբրև ժողովրդի կողմից ընտրված, աւելի հեղինակաւոր է»։ Նա առաջարկում է ընտրել ուսումնարանական խորհուրդ անունով մի մասնաժողով, որ առաջնորդի հետ միասին ընտրէ տեսուչներ, իսկ յանձնել Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեանը՝ նա համարում է անկարելի և նրա ույժից վեր. յատուկ ձեռնհաս մարդիկ են հարկաւոր։ Տեսուչների ռոճիկներին պիտի մասնակցեն և ծխական համայնքները։

Խնդիրը իրական հողի վրա դնելու նպատակով նախագահը առաջարկում է կարդալ կաթողիկոսի կոնդակը և Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան պատճառաբանված կարծիքը՝ տուած վճռին, ուր նա իրան իրաւատէր չէ համարում թեմական տեսուչ ընտրելու, որովհետև նա ընտրված է եղել միայն Ներսիսեան դպրոցի համար։

Մալխասեան արդարացի համարելով այդ կարծիքը՝ նորից շեշտում է, որ ժողովը իրաւատէր չէ, որովհետև պատգամաւորները ևս նոյն բանի համար են ընտրված։ Ժողովը կարելի է միայն խորհրդակցական համարել։

Տէր-Միրաքեան նկատում է, թէ քանի՞ թեմական ժողովներ պիտի ընտրել. եթէ եկել են մի յանձնարարութեամբ, միթէ չէ կարելի դպրոցական ուրիշ հարցերով էլ զբաղվել։ Նա համամիտ է, որ թեմական տեսուչ անհնարին է ընտրել նոյն ժողովում, բայց առաջարկում է մի միայն մարմին ընտրել։

Թոփչեան (հոգաբարձու) մատնանշում է, որ անցեալ թեմական ժողովին մասնակցող պատուիրակները թոյլ տուեցին իրանց քննութեան ենթարկել զանազան վերաբերմունքների հարցեր, Ներսիսեան դպրոցի ծրագիրը փոփոխութեան ենթարկելու և այլն։ Այն ժամանակվայ արձանագրութիւնից երևում է, որ նրանք եկել էին ոչ միայն քուէ տալու, այլև ուրիշ հարցերով զբաղվելու։ Ուրեմն և թեմական տեսչի հարցը քննելու համար ժողովը աւելի քան իրաւասու է։

Ալ. Սահակեան (հոգաբարձու) թեմական տեսչի հարցի ձգձգումը վերագրում է նրան, որ ժողովը շատ է նուաստացնում իր իրաւասութիւնները։ «Ընդունենք որ իրաւունք չունենք. բայց թեմական տեսուչ հարկաւոր է. թէ իրաւաբանական, թէ մտաւոր և թէ բարոյական իրաւունքը մենք ունենք»։ Առարկելով ուսումնարանական խորհուրդ կազմելու դէմ, աւելի լաւ է համարում, որ ներկայ ժողովը լիազօրութիւն տար Թիֆլիսի մի քանի դպրոցների հոգաբարձութիւններին (Ներսիսեան, Յովնանեան և Գայիանեան), որոնք և վարէին գործը առաջնորդի հետ միասին։

Գ. Վարդանեան նկատում է, որ խնդիրը պէտք է լուծել սկզբունքով—ժողովը իրաւատէ՞ր է թէ՞ ոչ։ Ընտրութեան ժամանակ մանդատներ են տրվում, և ներկայ պատգամաւորներին տրված են մանդատներ Ներսիսեան դպրոցի համար միայն, այլ ոչ ուրիշ բաների։

Մելիք-Ալվազեան.—Ընտրված պատգամաւորները ղեկավարվում են ծխական ժողովի հրահանգներով։ Թեմական տեսչի հարցը չէ եղել հրահանգներում, ուստի միանգամայն պիտի հանել տեսչի խնդիրը օրակարգից։ Աւելորդ է դրա համար այստեղ ներշնչումներ անել. թեմական տեսչի մասին հարց չէ եղել։ Թոփչեանը նկատում է կանօնագրութեան փոխելու մասին, ես իբրև պատուիրակ իրաւունք ունեմ խօսել Ներսիսեան դպրոցի կանօնագրութեան մասին։

Ղազազեան.—Մի մասը ասում է իրաւունք ունենք, միւսը՝ ոչ։ Գաւառացիները պահանջում են, որ մենք թեմական տեսուչ ընտրենք. որտեղ թեմական տեսուչ չը կայ, ուսուցիչները «պլանիցներ» են, իսկ հոգաբարձուները՝ կուլակներ։ Մի մարմին ընտրենք այս ժողովում, որը թեմական տեսուչ ընտրի։

Ա. Խատիսեան (հոգաբարձու) յայտարարում է իրան իրաւունքի սիրահար, բայց հայկական կեանքում իրաւունքի աղբիւր չէ գտնում։ Նա նկատում է, որ կաթողիկոսի առաջարկը հոգաբարձութիւնը ընդունել չէր կարող, իսկ ուրիշն էլ նրան տալու իրաւունք չունէր։ Իրաւունքի աղբիւրը ինքը ժողովուրդն է, ուստի ժողովը համարելով իրաւատէր, նա վերջացնում է իր ասելիքը. «մենք ոչ թէ իրաւունք ունենք, այլ և պարտաւոր ենք»։

Վերջում խօսում է Թոփչեանը, որից յետոյ, նախագահը համարելով հարցը սպառված, քուէարկութեան է դնում հետևեալ ձևակերպութիւնները. 1) պէ՞տք են թեմական տեսուչներ թէ՞ ոչ.—ընդունվում է միաձայն. 2) ներկայ ժողովը իրաւասո՞ւ է որոշել թեմական տեսչի նշանակելու ձևը.—ընդունվում է մեծամասնութեամբ, ընդդէմ 6-ի, 1-ը ձեռնպահ է մնում։ Ոչ ոք ուշադրութիւն չէ դարձնում, սակայն, կվարում կա՞ր թէ՞ ոչ, մինչդեռ նստարաններից շատերը արդէն դատարկված էին։

Նախագահը նիստը փակում է։ Որոշվում է յաջորդ նիստը գումարել հոկտեմբերի 8-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին։

Թեմական պատգամաւորների զբաղմունքները վերջանալու են չորս օրվայ ընթացքում։

Լ. Գ.

### ՆԱՒԹԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

—

Բալախանի, 3 հոկտեմբերի

Ահա տասն օր է, որ «Կավկազ» ընկ. նաւթահանքը դադարեցված է նաւթարդիւնաբերելուց։

Բալախանիում երկու նաւթահանքեր կան—«Կավկազ» ընկ. և Մ. Սարուխանեանի։ Այդ նաւթահանքերում տարեկան 10 անգամ գործադուլ է լինում. երբեմն հանքատէրերը իրանք են դադարեցնում գործը, երբեմն բանւորները, երբեմն կառավարիչներն են թողնում ու հեռանում։

«Կավկազ» նաւթահանքում աշխատում էին մօտաւորապէս 300 բանւորներ ու արհեստաւորներ։ Նաւթահանքը ունեցել է և միշտ ունի ինժեներ (համալսարանական) կառավարիչ։ Բալախանի կամ Բիբի-Էյբաթի նաւթահանքերի բանւորութեան դէկը և արդիւնաբերական այլ և այլ լիազօրութիւնները ընդհանրապէս գտնվում են կառավարիչների ձեռքում։ Արհեստաւոր, բանւոր, պահապան—ամենքին կառավարիչն է վարձում կամ արձակում, և կառավարիչները, որոնք ապրում են բանւորութեան մէջ, բազմակողմանի ծանօթ են բանւորութեան ամեն տեսակ յատկութիւնների հետ, համապատասխան էլ ընթացք են բռնում դէպի իրանց ստորադրեալները։ Շատ նաւթահանքատէրեր նոյնիսկ իրանց նաւթահանքը տարին մի անգամ չեն մտնում։ Կան և այնպիսիները, որ 5 տարին մի անգամ էլ չեն գնում Բալախանի, օրինակ Մանթաշեան, Լազարեան, Ղուկասեան, Փոխարքայ Վօրօնցօվ-Դաշկօվ, Նօբէլ, Րօտշիլդ, Տէր-Յակովբեան և այլն։ Բայց և այնպէս նրանց գործերը ընթանում են կանօնաւոր կերպով և իւրաքանչիւրի կառավարիչը համապատասխան տիրող պայմանների և տրամադրութիւնների էլ վարվում է։ Բայց դուք տեսէք «Կավկազ» կամ Սարուխանեանի նաւթահանքերը քանի՜ լիազօր կառավարիչներ ունեն, որի շնորհիւ էլ այդ նաւթահանքերը տարտամ դրութեան մէջ են։

«Կավկազը» ունի քաղաքի գրասենեակում լիազօր-կառավարիչ, ունի և Բալախանիում—նաւթահանքում։ Մի հրահանգ քաղաքի կառավարիչն է արձակում դէպի բանւորութիւնը, իսկ հակառակը Բալախանիի կառավարիչը։ Բանւորը, գործակատարը, գրասենեկապետը մնում են ապշած, չը գիտեն ո՛րը կատարեն։ Ո՛ր կառավարիչը խելքը գլխին է եղել, սուս ու փուս թողել հեռացել է, ինչպէս մի քանի ամիս առաջ հեռացաւ պ. Ս. Հ. Բաբայեանը. իսկ նա, ով իր եսն է առաջ տարել, նա ենթակայ է եղել աջից քաղաքի կառավարչի հարուածներին, իսկ ձախից՝ բանւորութեան։

Ահա և այդպիսի գործողութիւնների հետևանքը միշտ «Կավկազ» ընկ. նաւթահանքում խլրտումներ է առաջ բերել։

Մի ամիս առաջ այդ նաւթահանքի կառավարիչ պ. Խուդադօվին բանւորները բռնիպված եղան աղբի սայլի մէջ նստեցնելով հեռացնել, որովհետև նա, բացի 40 արհեստաւորներին ընդմիշտ հեռացնելուց, ոչ մի ջանք չը խնայեց բանւորների մէջ խլրտումներ, երկպառակութիւններ առաջացնել, որի հետևանքը այն եղաւ, որ բանւորի ձեռքով մի այլ բանւոր դաշոյնով վիրաւորվեց։ Իսկ բանւորութիւնը երբ նկատեց, որ կառավարիչը սիստեմատիքաբար աշխատում է գիտակից բանւորներին մէկիկ-մէկիկ հեռացնել, 8 ժամ աշխատանքը 10 ժամի դարձնել, սապօնից և այլ յարմարութիւններից զրկել, այսինքն յետ վերցնել այն, ինչ որ նախկին կառավարիչների միջոցով ձեռք էին բերել, միանգամայն հրաժարվեցին լսել կառավարչին, որի հետևանքը այն եղաւ, որ նաւթահանքը աշխատելուց դադարեցվեց։

Այժմ բանւորների և ընկերութեան միջև սուր բնաւորութիւն է հասել գործը։

Նաւթահանքի լիազօրները գործը յանձնել են քննիչին և դատարանին, որպէսզի բանւորներին բնակարաններից դուրս անեն։ Ընկերութիւնը, հակառակ տիրող պայմանների, բանւորութեան ընդմիշտ հեռացնելու համար բացի աշխատավարձից տալիս է միմիայն 15 օրվայ ռոճիկը, չը նայելով որ 5—6 ամսվայ վարձն է ընդունված ընդմիշտ հեռացնելու ժամանակ։

Այս ամսի 7-ին մօտ 300 բանւորներ դատարան և քննիչի մօտ են հրաւիրված. թէ ինչո՞վ կը վերջանայ այդ «նոր մօդայով» բանւոր հեռացնելու հարցը, կը գրեմ ժամանակին։

Սակայն պէտք է նկատել, որ եթէ այդ 300 բանւորներին էլ հեռացնեն և բոլորովին նոր բանւորներ էլ վարձեն, բայց և այնպէս «Кавказъ» ընկ. նաւթահանքը հանգիստ չէ կարող մնալ, քանի որ նրա լիազօրների գրպանումն է գտնվում հանգստութեան ու խաղաղութեան բանալին։

Կրկնում եմ, ոչ «Кавказъ» ընկ. բանւորները, ոչ էլ Սարուխանեանինը այնքան հանգիստ չեն լինի, եթէ նոյնիսկ լուսնի վրայից էլ բանւոր հրաւիրեն, մինչև որ կառավարիչներն ու «խաղէյինները» իրանք չը հանգստանան։

Ս. Գարագաշ

### ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

—

Հոկտեմբերի 5-ին, Թիֆլիսի դատաստանական պալատի յատուկ ատեանը քննեց դասային ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ գանձակեցիների գործը.—Պետրոս Յովհաննիսեան, Յակոբ Ալլահվերդեան, Սարգիս Բիւրդեան, Արամ Պօղոսեան և Մելիք Յովհաննիսեան, մեղադրվում են «Դաշնակցութիւն» հայկական յեղափոխական կուսակցութեան կովկասեան ֆեդերացիային պատկանելու մէջ, ըստ որում նրանք իրանց իշխանութեան տակ ունեցել են զանազան հրազէններ և պայթուցիկ նիւթեր։

Թիֆլիսի դատ. պալատի յատուկ ատեանը անցեալ աշնան բոլորին մեղաւոր ճանաչեց և դատապարտեց Սիբիր աքսորի, սակայն դատախազի բողոքագրի համաձայն գործը անցաւ սենատ, որը բեկանեց այդ դատավճիռը և վերադարձրեց գործը ի նոր քննութիւն նոր կազմով։

Այս գործը այս տարի նշանակվեց երկու անգամ, բայց վկաներից մի քանիսի չը գալու պատճառով յետաձգվեց։

Այժմ մեղադրեալներից երկու հոգին դատապարտվեցին 2 տարով և 8 ամսով տաժանակիր աշխատանքների, երկու հոգին 4 տարով, իսկ մէկը՝ արդարացաւ իբրև անչափահաս։

Պաշտպանում էր երդ.-հաւատ. Կլանկ:

—

Գանձակում, սեպտեմբերի 28-ին, զինւորական-նահանգական դատարանի նստաշրջանը քննեց Գանձակի գաւառի Ղարաբուլաղ գիւղի բնակիչներ՝ Րուստամ Բալաջա Ալի-օղլու և Ալեքպէր Ալի Փաշա-օղլու գործը, որոնք մեղադրվում են 1905 թւին հայ-թուրքական ընդհարումների ժամանակ Գէտաբէգում զանազան հայերի խանութների ու տների վրա զինված յարձակում գործ դնելու և 28,000 րուբլուց աւելի ապրանքներ յափշտակելու մէջ:

Զինւորական դատարանը երկուսին էլ արդար ճանաչեց:

—

Հոկտեմբերի 3-ին Թիֆլիսի նահանգական դատարանի դռնփակ նիստում քննվեց «Իմ պատասխանը բարոյապէս ընկած և ամենքից արհամարհուածին» գրքի համար Լեոն Մելիք-Ադամեանի դէմ յարուցված դատը: Մեղադրեալին պաշտպանում էր երդ.-հաւատ. օգնական Հ. Համբարձումեանը: Դատարանը անմեղ գտնելով Լեոն Մելիք-Ադամեանցին՝ անպարտ արձակեց:

—

Նոյեմբեր ամսի սկիզբներին Սուխումում քննվելու է Ան. Մգէլաձէի, Ր. Կիգուրաձէի, Ալ. Պոլիֆարովի և Մ. Ձեպէլի գործը, որոնք մեղադրվում են «Ռ. ս.-դ. բ. կ.» կազմակերպութեանը պատկանելու մէջ:

## ԽՕԼԵՐԱ

—

✦ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական բժշկական մարմնի տեղեկութիւնների համաձայն, հոկտեմբերի 6-ին կրկին հիւանդացաւ Մելանիա Սարգսեանը, 16 տարեկան, (10-րդ քաղաքամաս, Նիկոլայեվսկայա փողոց): Հոկտ. 7-ին հիւանդացաւ՝ Միքայէլ Վարդանեան, 13 տարեկան, Վերայի քաղաքային դպրոցի աշակերտ (5-րդ քաղաք.), Յարութիւն Յարութիւնեան, 9 տարեկան (3-րդ քաղաք., Վանքի փողոց):

✦ Հոկտեմբերի 6-ին հակախօլերային պատուաստման կենտրոնական վայրում հակախօլերային սրսկումներ ընդունել են միայն 7 հոգի: Միւս բաժանմունքներում վերջին շաբաթս ոչ ոք չէ ընդունել:

✦ Ղարայազի գաւառում, Միխայլովկա գիւղում, սեպտեմբեր ամսում խօլերայով հիւանդացել են 24 հոգի, որոնցից մեռել են 6-ը: Խօլերայի մէկական դէպք տեղի է ունեցել Արաջալ և Նազարմ գիւղերում:

✦ Հոկտեմբերի 4-ին քաղաքային ախտահանիչ կամերայի կառապանը և սանիտարը, երբ տանելիս են եղել խօլերայով հիւանդացած Գանձակի նահանգական վարչութեան գործավար Բօգատկօյին, շատ վատ կերպով են վարվել նրա հետ: Միւս օրն և եթ քաղաքային վարչութիւնը արձակում է նրանց պաշտօնից, չը նայած որ ինքը Բօգատկօն խնդրում է ներել նրանց:

✦ Հոկտեմբերի 7-ին Թիֆլիսում խօլերային նշաններով հիւանդացան կրկին՝ Մուխրանսկայա փողոցում № 25 տանը Միքայէլ Մուղդուսի-Օվեսեանը, Կուրինսկի 79-րդ գնդի զինւոր Իօսիֆ Պիլչուկ և Երևանի նահանգից եկած Միրաք Կարապետեան: Միքայէլեան փողոցում № 120 տանը հիւանդացան՝ Կուրինսկի 79-րդ գնդի զինւոր Անդրէյ Վիբրիսը, որը բժշկվում է տանը, Նիկոլաէվսկի փողոցում № 106 տանը, և Սաթենիկ Մելիք-Սարգսեանի 16 տարեկան դուստր Արմենուհին, որը և մեռաւ:

## ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Թիֆլիսից մեկնելուց առաջ Բերլինի համալսարանի դոցենտ Բագրատ Խալաթեան կովկասագիտական բարձր դասընթացքներում կը կարդայ կրկին երկու կամ երեք դասախօսութիւններ առանձին նիւթերի մասին: Առաջինը այդ դասախօսութիւններից նուիրված կը լինի հայոց լեզուի պատմական զարգացման խնդրին և տեղի կունենայ այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին:

✦ Թիֆլիսի ռէալական դպրոցի վերատեսուչը դիմել է քաղաքային վարչութեան, խնդրելով տեղական կրթական հաստատութիւններում հարուստների նուիրած գումարներով թոշակաւորներ հաստատելու ժամանակ այդ թոշակների մեծ մասը տալ յիշեալ դպրոցի սաներին, որոնք մեծ մասամբ աղքատ պաշտօնեաների, առևտրականների և արհեստաւորների որդիներից են: Այդ դպրոցում ուսանում են մօտ 700 աշակերտներ, մինչ դպրոցի վարչութեան խրատաւութեան տակ կան միայն քաղաքային 3 թոշակաւորներ:

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը յանձնարարել է յատուկ մի մասնաժողովի պարզել՝ թէ 9-րդ քաղաքամասում քաղաքային ո՞ր հողերն են յափշտակված մասնաւոր մարդկանց ձեռքով և կազմել այդ հողերի ցուցակը՝ յափշտակողների դէմ դատ սկսելու համար:

✦ Այս տարվայ սկզբից մինչև հոկտեմբերի 1-ը Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը գնահատման տուրք ստացել է ընդամենը 472,610 րուբլի, անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցում ստացվել է 379,480 րուբլի:

✦ Այսօր նշանակված է դումայական մասնաժողովի նիստը քաղաքային վարչութեան ծառայողների ցուցակը վերաքննելու համար:

✦ Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ Աբասթումանում օր. Հեղինէ Նազարբէգի ժողոված 50 ր. 40 կ. Լ. Ն. Տօլստօյի անուան ամն-թանգարան հիմնելու համար՝ ուղարկված է «Современный Міръ» ամսագրին: Այդ ժողովարարութեան մասին մանրամասն հաշիւ կը տպվի վերոյիշեալ ամսագրում:

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը առաջարկել է էլէքտրաքարշի երթևեկութեան վերահսկող մասնաժողովին պարտադիր կանոններ մշակել ֆունիկուլեօրի վագոնների երթևեկութեան համար:

✦ Ամառվայ ամիսներում մինչև հոկտեմբերի 1-ը վրաց բանաստեղծ Իլիա Ճավճավաձէի անուան ֆոնդի համար[*] ըստացվել է 3739 րուբլի 61 կոպէկ. սկզբում ստացվածների հետ այժմ կայ պատրաստի գումար 11,454 ր. 76 կոպ.:

✦ Ստացանք հետևեալ դրամական նուէրները.—I. յօգուտ Ս. Թառայեանցի. 1) Բագուից, Տ. Ե. Վաչեանից՝ 3 ր., 2) Բագուից, Գաբրիէլ Մելիք-Մարութեանից՝ 10 ր., II. յօգուտ Խ. Արովեանի մահարձանի Կարսից, Սարիբէկ Տէր-Մելքիսեդէկեանից, հանգանակված՝ 7 ր. 5 կ.:

## ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Հոկտեմբերի 7-ին ձերբակալվեց Շօրապանի գաւառի բնակիչ Լավրենտյ Ցկիպուրիշվիլին, որ մեղադրվում է «Գվելէսիանի ու Ճավճանիձէ» առևտրական տնից փող կորզելու մէջ: Բռնվածը խոստովանեց իր յանցանքը: Նա ներկայումս յանձնված է 2-րդ հաշտարար բաժնի դատաւորին:

✦ Հոկտեմբերի 7-ին, երեկոյեան ժամը 5-ի մօտերը, անյայտ մի չարագործ ատրճանակի երեք հարուածներով վիրաւորեց Մախատսկայա փողոցով անցնող թիֆլիսեցի Թամարա Ջերքեզովային: Վէրքը, բժշկի կարծիքով, ծանր է և կեանքի համար վտանգաւոր: Ջերքեզովան. գրաղվելիս է եղել գաղտնի կերպով անառակութեամբ, որի պատճառով էլ թշնամիներ է վաստակել: Կասկածով ձերբակալված է Սաբիդամիշի բնակիչ Աբրամ Շամցովը:

✦ Հոկտեմբերի 7-ին ձերբակալել են Գօլովինսկի պրօսպէկտում սղնախեցի Ալէքսանդր Իօրամովին, որը մահվան սպառնալիքով փողեր էր շորթում սրանից-նրանից:

## ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

✦ Դումայի կուլուարներում խօսում են, որ ամբողջ օպպօզիցիայի ժողովը նշանակված է հոկտեմբերի 10-ին: Այդ ժողովում որոշվելու է օպպօզիցիայի տակտիկան համալսարանական հարցում: Ինչպէս հաղորդում է «Вечеръ» լրագիրը, այդ ժողովին սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիան չէ մասնակցելու:

✦ «Ռուս ժողովրդի միութեան» գլխաւոր խորհուրդը յայտագիրներ է ստանում միութեան անդամներից, որ նրանք հեռանում են միութիւնից համառուսական ազգային միութեան մէջ մտնելու համար: Այդպիսի գրութիւններ ստացվել են արդէն մի քանի ճիւղերից: Կիէվի նահանգական բաժանմունքի նախագահը յայտնել է, որ միութեան Կիէվի բաժանմունքը երբեք չէ ենթարկվել և չէ էլ ենթարկվելու գլխաւոր խորհրդին, որովհետև նրան ղեկավարում են դատարկապորտներն ու կողոպտիչները:

✦ Պետերբուրգի համալսարանի ակադեմիատ ուսանողների կօմիտէտը ներկայացրել է ենթատեսչին 450 ուսանողների ցուցակը, որոնք ցանկանում են լսել դասախօսութիւնները և խնդրել, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնվեն ապահովելու դասախօսութիւնների կանօնաւոր ընթացքը:

✦ Մօտ ժամանակներս սպասում են, որ կը հրատարակվի արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնական հաղորդագրութիւնը բալկանեան քաղաքականութեան հարցի առիթով: «Р. Сл.»-ի ասելով, այդ հաղորդագրութիւնը պարունակում է իր մէջ Մերձաւոր Արևելքի վերջին անցքերը և այնտեղ ընդգծվում է, որ ռուսաց կառավարութիւնը չէ կարող ընդունել Բալկանների փոփոխութիւններն առանց միւս կառավարութիւնների համաձայնութեան, որի համար ներկայումս բանակցութիւն է վարվում:

## ՄԱՄՈՒԼ

«Գործը» շարունակում է պնդել, որ Թիֆլիսի առաջնորդարանում գումարված պատուիրակների ժողովը թեմական ժողով է, լայն իրաւունքներով, և ոչ հոգաբարձուներ ընտրող ժողով: Եւ ապա, կամենալով հակասական ցոյց տալ «Մշակի» վարմունքը, նա Ս. Տ.-ի բերանով ասում է, թէ «Մշակը» մի կողմից քարոզում է, թէ «թեմական ժողովը թեմի ամբողջ կառավարութեան ընդհանուր տնօրէնը լինի», որ նա հաստատել է, թէ «թեմական ժողովի գոյութիւնը համաձայն է Պօլօժենիայի ոգուն, բայց միւս կողմից նա սահմանափակում է թեմական ժողովի իրաւունքները և կամենում է նրան դարձնել միայն հոգաբարձու ընտրող մեքենայ»: Ուրեմն, կամենում է եզրակացնել պ. Ս. Տ., «Մշակը» ինքն իրան հակասում է:

Դժուար, շատ դժուար է բանակռիւ մղել մի օրգանի հետ, որ ամբողջ ժամանակ աշխատում է խնդրի էութիւնից շեղվել և անչքակայութիւններ անել:

Մեր ասածը, գրածը, քարոզածը մինչև այսօր եղել է այն, որ թեմական ժողովի գոյութիւնը անհրաժեշտ է, որ նա պէտք է տնօրինէ թեմի գործերը, բայց մենք այդ ասել ենք, քարոզել իսկական թեմական ժողովի մասին, որ դեռ գոյութիւն չունի, ընտրված չէ: Եթէ մենք ասում ենք, որ այժմեան ժողովը իրաւունք չունի զբաղվել թեմական գործերի քննութեամբ, այդ մենք ասում ենք նրա համար, որ այդ ժողովի անդամները կամ պատուիրակները չեն ընտրված իբրև թեմական ժողովի անդամներ, այլ լոկ իբրև Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւն ընտրող ներկայացուցիչներ, որ նրանք որևէ լիազօրութիւն չեն ստացել ծխական ժողովներից թեմական հարցերով զբաղվելու և այդպիսի հարցեր լուծելու, որ այդ իրաւունքը նրանք սեփականում են ուզուրպացիայի հիման վրա, ոչ օրինաւոր ընտրութեամբ:

Ընտրեցէք իսկական, օրինաւոր թեմական ժողով, և մենք ոչինչ չենք ունենայ, ի հարկէ, այդպիսի ժողովի դէմ: Ինչո՞ւ էք խնդիրը խառնաշփոթում:

Մեր ասածը հօ սկզբունքի մասին չէ, այլ այն մասին, որ այժմեան պատուիրակները ոչ մի լիազօրութիւն և նոյնիսկ հեռաւոր ակնարկ չեն ստացել ծխական ժողովներից թեմական ժողով կազմելու մասին:

Իրաւաբան չը պէտք է լինել՝ հասկանալու համար որ այսօրվայ պատուիրակները եթէ կամենան թեմական ժողովի անդամներ համարվել՝ ուզուրպատօրներ կը լինեն: Այդպէս է և այն պատուիրակների կարծիքը, որոնք թայֆայական չեն:

## ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

### ՄԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

—

«Դասագիրք պատմութեան: Նախապատմական մարդը և հայկական առասպելներ»: Պատկերներով և գունաւոր քարտէզով: III բաժանմունքի դասընթացք: Կազմեցին Գ. Վարդանեան և Ռ. Խանազատ: Գինն է 50 կ.:

Վերոյիշեալ դասագիրքը կազմված է 1906 թ. հայոց դպրոցների համար մշակված ծրագրի համաձայն: Միակ շեղումը, որ թոյլ են տուել կազմողները, այն է՝ որ հայկական աւանդութիւնների պատմութիւնը ոչ թէ դրված է առանձին, ինչպէս պահանջում է ծրագիրը, այլ նախապատմական մարդու պատմութեան հետ՝ մէջընդմէջ: Ընդհանրապէս դասագիրքը կազմված է աջող և կարող է ծառայել իբրև օժանդակիչ ձեռնարկ մեր դպրոցների համար, մանաւանդ եթէ դասատուն կը վերաբերվի իր գործին ոչ թէ ձևական կերպով, այլ կաշխատի ճոխացնել դասագրքի պատմուածքները այլ աղբիւրներից:

Դասագիրքը նիւթի դասաւորութեան և բովանդակութեան կողմից ունի թերութիւններ, սակայն այդ աւելի շուտ պէտք է վերագրել դպրոցական ծրագրի պակասութիւններին, որովհետև դասագիրքը ներկայացնում է մի շարք պատասխաններ դպրոցական ծրագրի մէջ տրված հարցերին:

Անհրաժեշտ էր, որ կազմողները մատչելի ձևով պարզէին սկզբում թէ ինչ է պատմութիւն, նախապատմական շրջան, առաջին մարդ, նիւթական, հասարակական կեանք և այլն: Նաև հարկաւոր է դեռ բացատրել թէ ինչ է նշանակում պետութիւն, կառավարութիւն, երգիչներ (աշուղներ), աւանդութիւն, առասպել և այլ պատմական որոշ իմաստ ունեցող բառերը, և ապա գործածել:

Միանգամայն հակամանկավարժական է այն մեկնութիւնը, որ տալիս են կազմողները «Զարդեր» գլխում (երես 40) զարդարվելու՝ «ուրիշներին դուր գալու» զգացման բնածին լինելու ու անհրաժեշտութեան մասին: Այդ տեսակ մեկնաբանութիւնը կարող է շատ թիւրիմացութիւնների տեղիք տալ և անյարմար կացութեան մէջ գցել ուսուցչին աշակերտների առաջ:

Ափսոս որ հայկական աւանդութիւնների բաժնում չը կան պատկերներ գոնէ հայկական զինւորական զգեստների և զէնքերի վերաբերեալ: Այն ժամանակ աւելի ևս հասկանալի կը լինի աշակերտներին թէ ինչ է զրահ, սաղաւարտ, վահան, հայկական թագ և այլն: Կազմողները իրանց աշխատութիւնը համարում են մի փորձ, ու չէ կարելի չողջունել այդ փորձը, որով պատմութեան դասաւանդութիւնը մանկավարժական տեսակէտից դրվում է աւելի ևս ռացիօնալ հիմունքների վրա:

Համարեա թէ միակ աջողված դասագիրքն է այս, որ գոհացնում է մեր դպրոցական ծրագրի պահանջները: Վերոյիշեալ դասագրքի աջողութիւնը ու տարածվելը մեր դպրոցներում պէտք է կազմողները ընդունեն իբրև խրախուսանք՝ երկրորդ տպագրութիւնը աւելի ևս մշակված ու ճոխ հրատարակելու համար:

Ա. Նազարէթեան

## ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

### ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

պ. Համբարձում Առաքելեանին

—

Վերադառնալով այսօր բացակայութիւնից Թիֆլիս, մեծ անախորժութեամբ կարդացի[*]) ձեր գրչի գոհարները—չարամիտ զրպարտութիւնները իմ հասցէին կաթողիկոսական թեկնածուների առիթով:

Դուք հերքում էք այն, ինչ որ անվիճելի իրողութիւն է եղել, և յամառութեամբ պնդում էք, որ ո՛չ թէ դուք, այլ ես եմ աղաւաղում ճշմարտութիւնը:

Ցիրաւի ընթերցողի վրա մի էֆեկտ թողնելու համար, դուք մինչև անգամ առաջարկում էք ինձ միջնորդ կամ ընկերական դատարան:

Եւ ինչ հակասութիւն ձեր կողմից:

Դուք մերժելով մերժում էք գաղթականներին հայրենիք վերադարձնող յանձնաժողովի արդարացի առաջարկը, որ ձեր վարմունքը այդ յանձնաժողովի մասին քննէ միջնորդ դատարանը, բայց միաժամանակ դիմում էք ինձ համանման առաջարկութեամբ:

Այո՛, սա հակասութիւն է, բայց ձեր վերաբերմամբ սովորական երևոյթ:

Ես ճշմարտութիւնից խուսափող չեմ և ուրախութեամբ ընդունում եմ ձեր առաջարկութիւնը հետևեալ պայմաններով.

1) Դատարանը պէտք է անուանվի միջնորդ և ոչ ընկերական, որովհետև «ընկերական» խօսքը ձեր վերաբերմամբ այսուհետև ես ջնջված եմ համարում իսպառ:

2) Դատարանը պէտք է կազմված լինի եօթ անդամներից:

3) Դատաւորները պէտք է քննեն ձեր դրած հարցը, բայց դրանով չը պէտք է սահմանափակվեն. դատաւորներին պէտք է լիազօրութիւն տրվի քննել իմ և ձեր բռնած ընթացքը կաթողիկոսական խնդրի առիթով սկզբից մինչև օրս. նրանք պէտք է պարզեն, թէ ինչպէս դուք՝ լաւ իմանալով հէնց մեր կաթողիկոսական յանձնաժողովի նիստերից, որ ես անպայման կողմնակից եմ Իզմիրլեան եպիսկոպոսի թեկնածութեանը և իրկանուն ցուցակը լրացնելու համար յարմարաւոր եմ համարում Դուրեան եպիսկոպոսին, այնուամենայնիւ գաղտագողի նամակներ էք գրում զանազան պատուիրակների՝ լի սուտ տեղեկութիւններով, որպէսզի կարողանաք թուլացնել իմ թեկնածութիւնը պատուիրակների ընդհանուր ժողովում. նրանք՝ միջնորդ դատաւորները պէտք է քննեն, թէ ինչպէս դուք, պ. Հ. Առաքելեան, ծածուկ մասնակցում էիք օրմանեանականների ժողովի ընդունութիւններին բլոկ կազմելու համար. և վերջապէս պէտք է քննեն ձեր և իմ անցեալ գործունէութիւնը և իրանց վերջնական և անաչառ վճռով յայտնեն, թէ ո՞վ է մեզանից եղել հասարակական ասպարէզում կեղծ, ստախօս, զրպարտիչ և այլ բացասական յատկութիւններով:

4) Ով միջնորդ դատարանը գտնի մեղաւոր, նա ենթարկվում է քաղաքացիական մահի, այն է՝ մեղաւորը ընդ միշտ պարտաւոր է հրաժարվել ամեն տեսակ հասարակական գործունէութիւնից, իսկ դուք մասնաւորապէս և ժուռնալիստի պրօֆեսիայից, հետևապէս պէտք է հրաժարվէք «Մշակի» թէ խմբագիր, թէ հրատարակիչ և թէ աշխատակից լինելուց:

5) Միջնորդ դատարանի վճիռը պէտք է այտարարվի բոլոր հայկական լրագիրներում:

Անհրաժեշտ եմ համարում յայտնել ձեզ և հետևեալը. այս բանակռիւը ի զուր դուք աշխատում էք լայնացնել մերձակից անելով և ուրիշներին. իմ բանակռիւը, որի առիթը դուք էք տուել և ես վարում եմ ակամայ, միմիայն ձեզ հետ է:

Բանակռիւը լրագրութեան մէջ ես իմ կողմից վերջացած եմ համարում և եթէ վերադառնամ, միայն դուք կարող էք ինձ հարկադրել:

Սամսոն Յարութիւնեան

Ծանօթ. խմբ.—Պ. Ս. Յարութիւնեան հոկտ. 2-ին գրված մի նամակով ուղարկել էր մեզ վերևում տպված «բաց նամակը», ուղղված մեր լրագրի ժամանակաւոր խմբագիր պ. Հ. Առաքելեանին: Ի նկատի ունենալով, որ նա թոյլ էր տուել իրան վայելչութեան սահմաններից դուրս գալ և խմբագրութեանս դիմել ուլտիմատումի ձևով, պահանջելով տպել յօդուածը իր նշանակած օրը, խմբագրութիւնս հարկ տեսաւ յիշեցնել պարոնին, թէ ինքը բնաւ մտադիր չէ ենթարկվել նրա ուլտիմատումներին: Արդ, պ. Յարութիւնեանը մի նոր նամակով, հոկտեմբերի 4-ից գրված, փութաց յայտարարել, որ ինքը ոչ մի ուլտիմատում չէ դնում և խնդրում է միայն տպել իր նամակը, «Մշակի» առաջիկայ համարներից մէկում: Կատարելով նրա խնդիրքը յանուն անաչառութեան, թողնելով նրա պատասխանը պ. Հ. Առաքելեանին, խմբագրութիւնս իր կողմից այսքանն է նկատում առ այժմ, որ պ. Ս. Յարութիւնեանի նամակը, գրված այդ տոնով և ոճով, ցոյց է տալիս, թէ նամակը արդիւնք է բուռն կրքի, իսկ առաջարկութիւնը՝ միանգամայն անհեթեթ և երկուսն ևս միատեղ անվայել՝ մի լուրջ հասարակական գործչի:

### ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Պ. Սամսոն Յարութիւնեանին

—

Ձեր նամակը տպվեց անփոփոխ: Ես համոզված եմ, որ նա ընթերցող հասարակութեան վրա շատ անհաճոյ և դէպի ձեզ շատ աննպաստ տպաւորութիւն պէտք է թողնէ: Կիրք, անզուսպ կիրք և սախական կատաղութիւն է արտաշնչում այդ նամակը. նա չէ գրված նորմալ դրութեան մէջ: Մի հարցի առիթով ձեզ առաջարկված էր միջնորդ կամ ընկերական դատարան. ով կը լինէր մեղաւոր կամ արդար այդ հարցի մէջ, դա ցոյց կը տար դատարանը: Եւ դուք, փոխանակ ընդունելու այդ առաջարկը կամ մերժելու, վեր էք կենում և մի անհեթեթ, կասեմ՝ վայրենի, առաջարկութիւն անում, այն է՝ թէ դուք կընդունէք միջնորդ դատարանը այն պայմանով միայն, որ դատարանը քննէ և՛ երկուսիս անցեալ գործունէութիւնը, որոշէ թէ մեր երկուսից ով է եղել հասարակական ասպարէզում կեղծ, ստախօս, զրպարտիչ, և ով որ ճանաչվի մեղաւոր, նա ենթարկվի քաղաքացիական մահի, այսինքն հրաժարվի ընդմիշտ հասարակական գործունէութիւնից:

Ես ասացի, որ այս առաջարկութիւնը վայրենի և անհեթեթ է. ինձ հետ, համոզված եմ, համամիտ կը լինեն բոլոր ընթերցողները. բայց ես կրկնում եմ, որ այդ առաջարկի միակ նպատակն է ձգձգել միջնորդ դատարանի որոշումը, խոյս տալ նրանից, որովհետև, եթէ կը գտնվի մի միջնորդ դատարան, որ յանձն կառնի այդպիսի մի պաշտօն, նրան պէտք կը լինի գուցէ և փոխադրվել Բագու, ուր դուք, պ. Ս. Յարութիւնեան, ունեցել էք գործունէութիւն, և քննել, օրինակ այն հարցը, թէ ինչ միջոցներով էք դուք դիզել ձեր հարիւր հազարների հարստութիւնը: Չեմ կարծում, պ. Ս. Յարութիւնեան, որ գտնվի այդպիսի մի միջնորդ դատարան. իսկ եթէ գտնվի էլ, նա պէտք է գործէ ամբողջ տարիներ: Եւ համաձայնեցէք, որ դա կը նշանակէ ձգձգել հարցի լուծումը: Ուստի ես մերժում եմ ձեր այդ պայմանը. մերժում եմ ոչ թէ այն պատճառով, որ վախենում եմ ենթարկել իմ գործունէութիւնը հասարակական քննադատութեան. ոչ. այլ որովհետև չեմ ուզում տալ ձեզ հնարաւորութիւն ձգձգել հարցը և խոյս տալ միջնորդ դատարանից, ցոյց տալու համար, որ ձեր նամակի մէջ բոլոր ինձ վերագրածները լոկ զրպարտութիւններ են, քսութիւններ, անարժան, աւաղ, մի մարդի, ինտելիգենտ մարդի, նախկին մշակականի, որի ֆլիւգէրութեան համար մենք այսօր պէտք է կարմրենք:

Դուք, պ. Ս. Յարութիւնեան, հազիւ 10 տարվայ հասարակական գործունէութիւն ունէք. ես գործում եմ 35 տարուց ի վեր և այնքան ապահով եմ իմ գործունէութեան մաքրութեան, անբծութեան վրա (քանի որ ես իմ 35-ամեայ գործունէութեան ընթացքում չեմ կարողացել ձեզ պէս «и капиталъ пріобрѣсти, и невинность соблюсти», այլ պահել եմ միայն իմ անմեղութիւնս), որ պատրաստ եմ ոչ թէ մի, այլ տասը միջնորդ դատարանների քննութեանն ենթարկվել, չը նայելով նոյնիսկ այն հանգամանքին, որ դուք ապահովված մարդ էք, կարող էք ձեր դատապարտութեան դէպքում ապրել րենտով, իսկ ես ապրում եմ միայն իմ գրչի աշխատանքով, հետևաբար իմ դատապարտութեան դէպքում պէտք է մամ չքաւոր՝ ընտանիքիս հետ: Բայց մի հարց կը տամ ձեզ. այդ ինչպէս եղաւ, որ դուք, եթէ որևէ կասկած ունէիք իմ անցեալ գործունէութեան անբծութեան մասին, կարողացաք ամբողջ 15 տարի (ես ծանօթացայ ձեզ հետ 1892 թ.), պահպանել ինձ հետ բարեկամական, այն ևս մտերիմ բարեկամական և ընկերական յարաբերութիւններ: Տեսնում էք, որ կիրքը կուրացրել է ձեզ: Փառասիրութիւնը, անյագ փառասիրութիւնը ձեզ այնքան կուրացրեց, որ դուք շեղվեցիք ձեր ուղիղ ճանապարհից և նախամեծար համարեցիք երկու աթոռների վրա նստել, ձեռք մեկնել այն մարդկանց, որոնք ձեզ կնքեցին «մատնիչ, դաւաճան, դօնօսչիկ» տիտղոսներով և որոնք մինչև այսօր դեռ յետ չը վերցրին իրանց այդ գարշելի զրպարտութիւնները: Դուք հնարաւոր գտաք այդ մարդկանց հետ գործել, նրանց հովանու տակ մտնել, նրանց քուէներով ընտրվել... Բարի ճանապարհ ձեզ: Մեր ցանկացածը այժմ այն է, որ մշակական բանակը մաքրվի երկերեսանի փարիսեցիներից, որոնք փառասիրութեան համար պատրաստ են զոհել և՛ գաղափար, և՛ անցեալ, և՛ համոզումն:

Այժմ էլ կիրքն է ձեզ այնքան կուրացրել, պ. Ս. Յարութիւնեան, որ սկսել էք յանդուգն և անվայել խօսքեր շռայլել մի մարդի հասցէին, որ ստիպված էր հեռանալ ձեզանից առանց անձնական ամենափոքր պատճառի, լոկ գաղափարական նկատումներով:

Ուրեմն, մերժում եմ ձեր դրած պայմանը, իբրև մի անհեթեթ և վայրենի առաջարկ, իբրև ձգտումն՝ խոյս տալու բուն հարցից: Ես համոզված եմ, որ բոլոր առողջամիտ և նորմալ մարդիկ իրաւունք կը տան ինձ: Միջնորդ դատարանը պէտք է քննէ միայն իմ դրած հարցը, այն է՝ ձեր ինձ վրա բարդած զրպարտութիւնների հարցը, այսինքն իմ և ձեր բռնած դիրքը և ունեցած վարմունքը կաթողիկոսական հարցում:

Սրանով ես վերջացած եմ համարում բանակռիւը: Միայն ես դեռ մի պարտք ունեմ կատարելու. ես խոստացել եմ հայ հասարակութեանը պարզել, թէ ինչ շարժառիթներից դրդված ես, իբրև մշակական ուղղութեան ներկայացուցիչներից մէնը, ստիպված եմ տեսել ինձ պարզել, պ. Ս. Յարութիւնեան, ձեր բարոյական ֆիզիօնոմիան և թոյլ չը տալ, որ դուք այսուհետև համարվէք այդ բանակի մէջ:

Ահա այդ պարտքը ես կը կատարեմ շուտով, և հասարակութիւնը կը համոզվի, որ մեր դժուութիւնը ամենևին անձնական հողի վրա չէ հիմնված, այլ լոկ գաղափարական: Ձեր դիմակը պէտք է պատռվէր և ձեր իսկական գոյնը յայտնվէր:

Հ. Առաքելեան

## ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

### ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ Կ. ՊՕԼՍԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

—

✦ «Մանզումէի Էֆքեար» թերթը, որ նկատված է շատերի կողմից իբրև դաշնակ-

*) Տես «Մշակ» № 215

ցական օրգան, յարձակողական յօդուածներով և բուռն լեզուով հանդէս գալով յոյների դէմ, ընդհանուր դժգոհութիւն է պատճառում։ Տեսնելով, որ թերթի այդ տարադէպ ուղղութիւնը կարող է վնասել հայերի և յոյների համերաշխութեան, Դաշնակութեան կողմից պ. Ակնունին աւետարանական հայոց ժողովարանի մէջ արտասանած իր մի ճառով, իսկ կուսակցութիւնը մի առանձին կոչով դատապարտում են այդ վարմունքը յոյների դէմ։

◆ Հայ մամուլը գոհունակութեամբ է խօսում հայ-կաթօլիկ հոգևորականութեան և մանաւանդ Մխիթարեանների բռնած ընթացքի մասին ազգային համերաշխութեան հարցի մէջ։ Վերջերս, մի մեռելոցի օր, հոգեհանգիստ է կատարւում երեք հայ գրողների շիրիմների վրա, որոնք են Պէշիքթաշլեան, Ադամեան և Հէքիմեան։ Աւարտումից յետոյ հայ-կաթօլիկ հոգևորականութիւնը և հասարակութիւնը թափօրով գնում է հայ-լուսաւորչականների գերեզմանատունը, ուր Հմայեակ եպիսկոպոսը ընդունելութիւն է ցոյց տալիս նրանց և երկու հոգևորականութիւնը միատեղ հոգեհանգիստ են կատարում կոտորածի ժամանակ ընկած հայ նահատակների հողակոյտի վրա։ Այդտեղ ճառեր են խօսում և յեղափոխական գործիչները։ Մի գեղեցիկ ճառ ևս խօսում է Մխիթարեան վարդապետ Ս. Տէր-Մովսէսեանը։

◆ «Արևելք» թերթը, մատնացոյց անելով այն հանգամանքը, որ գաւառներում ազգային յեղափոխական ժողովի համար վերընտրվում են հին երեսփոխանները, շատ իրաւացի նկատում է, թէ «հին րէժիմի մարդիկ նոր րէժիմի մեքենային չեն կարող լծուել», և խորհուրդ է տալիս ծերացած հին գործիչների տեղ ընտրել թարմ, երիտասարդ ուժեր։ Սակայն թերթը ինքը մի մեծ սխալի մէջ է ընկնում, երբ խորհուրդ է տալիս ընտրել երեսփոխան՝ յեղափոխական գործիչներին, ասելով «Զարդարեաններ, Մալումեաններ, Դերձակեաններ, Կիւրճեաններ, Տամատեաններ, Սապահ-Գիւլներ, Մուրատներ պիտի երթան բազմիլ ազգ. երեսփոխանական ժողովին աթոռներուն վրայ»։ Որքան անյարմար և անօգուտ է հին ուժերի վերակոչումը, նոյնքան անյարմար և անօգուտ է յեղափոխական գործիչների կոչումը դէպի խաղաղ, նորմալ, էվօլիւցիօնական գործունէութիւն։ Յեղափոխութեան պաշտօնն եղաւ քանդել, կործանել. նրա գործունէութիւնը՝ կործանիչ էր, որովհետև նախ պէտք է քանդել հինը, նորը շինելու համար. բայց շինարարութեան, ստեղծագործութեան համար անպէտք են կործանիչ ուժերը. նոր ուժեր են հարկաւոր, ընդունակ՝ շինելու և ստեղծելու։ Թող առաջ գան պրօգրէսիստ և րէֆօրմատոր գաղափարներով համակված երիտասարդ ուժեր. շինարարութեան, ստեղծագործութեան համար ընդունակ չեն ոչ հին ուժերը, ոչ յեղափոխական-աւերիչ ուժերը։ Այժմ նոր ճարտարապետներ են պէտք։

◆ Կ. Պօլսում հրատարակվել է Պալենց գրատան ձեռքով Նոր քնար հայկական անունով մի մեծ երգարան։

◆ Սահմանադրութեան տուած ազատութիւնից օգտվելով Կ. Պօլսում կազմվում են զանազան ընկերութիւններ, միութիւններ և ակումբներ (կլուբներ)։ Բացի Միացեալ Ընկերութեան վերաբացումից, հիմնվել են, օրինակ, «Հայ ազատական Մասեաց Ակումբ», «Ազգանուէր Անկախ Միութիւն» և հայ-յոյն ակումբ «Ուխուվվէթ» անունով։ Կազմվել է նաև «Հայ Ուսուցչական Միութիւն» և մի մեծ քաղաքական կլուբ՝ «Օսմանեան Սահմանադրական Ակումբ», բաղկացած հայերից և թիւրքերից։

◆ Պօլսի նշանաւոր բժշկապետներից և գործիչներից մինը, դօքտոր Ն. Տաղաւարեան, որ սուլթանական րէժիմի երեսից ապաստանել էր Եգիպտոս, վերադարձել է Պօլիս և մեծ համակրութեամբ ընդունվել։ Ազգային հիւանդանոցը, որի գլխաւոր բժիշկներից մինն է եղել, շքեղ և փառաւոր ընդունելութիւն է ցոյց տուել նրան։ Դօքտոր Ն. Տաղաւարեան, որ յայտնի է նաև իբրև գրող, շուտով կը գայ մեզ մօտ կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու համար, իբրև պատգամաւոր Սեբաստիայի թեմի։

◆ Մամուլի ազատութիւն հրատարակվելով, Կ. Պօլսի հայ լրագիրները սկսեցին զանազան անձանց և մանաւանդ մի քանի վարդապետների վերաբերմամբ մերկացումներ և յայտնագործութիւններ անել, մեղադրելով նրանց իբրև լրտեսներ (խաֆիէներ), մատնիչներ և այլն։ Պատրիարքական տեղապահ Դուրեան եպիսկոպոսը կազմել է պատրիարքարանի մէջ մի «Պատւոյ Ատեան», քննելու համար այդ ամբաստանութիւնները։ Այդ ատեանը սկսել է իր պաշտօնը Եզնիկ Գալփաքճեան, Անանիա Հազարապետեան և Վահրիճ Շահլամեան վարդապետների դէմ յարուցված ամբաստանութեան քննութեամբ։

◆ Վերահաստատված Միացեալ Ընկերութեան օգտին եղած հանգանակութիւնները սկսել են լաւ արդիւնք տալ։ «Օսմանեան Սահմանադրական Ակումբը» 300 ոսկի է նուիրել. Պերայի մէջ 200 հոգի բաժանորդ են գրվել. եգիպտաբնակ մի հայ նուիրել է 2500 ֆրանկ, Ալէքսանդրիայի հայերը նուիրել են 2500 ֆրանկ։ «Մշակը», որ Գ. Արծրունու օրով մեծապէս նպաստեց այդ ընկերութեան սկզբնական կազմին, յոյս ունի դարձեալ օգտակար հանդիսանալ նրան։

## «ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

### ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

7 հոկտեմբերի

ԿԱԼՈՒԳԱ։ Պերէմիշլինի գէմստվային ժողովը որոշեց ընդհանուր կրթութիւնը շուտափոյթ իրականացնելու համար ամեն տարի հիմնել երեք դպրոց, որոնց համար յատկացնել համապատասխան գումար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Խօլերայով հիւանդացան 48, մեռան 21 հոգի։

ԿԻԵՎ։ Հարաւ-արևմտեան երկաթուղագծային բայօնում սոսկալի մրրիկը խանգարում է գնացքների երթևեկութիւնը։

ԳԱՆՁԱԿ։ Խօլերայով հիւանդացան 4, մեռաւ 1 հոգի։

ՇԼԻՍԷԼԲՈՒՐԳ։ Զէմստվային ժողովը ընդունեց քաղաքային վարչութեան զեկուցումը ընդհանուր ուսման մասին։

ԼՕՁ։ Բացվեց աւետարանական-լիւթէրական սինօդը, որին մասնակցում են 50 պաստորներ լեհական թագաւորութիւնից։

ՌԻԳԱ։ Երեկոյեան նիստում քաղաքային դուման, Լիֆլանդիան Ռուսաստանին միացնելու երկու-հարիւրամեակը յաւերժացնելու համար, տեղ յատկացրեց Պետրոս Մեծի արձանի համար, որոշելով սկզբնական աշխատանքների համար 300 րուբլի։ Ազնուականութեան հետ միասին նահանգապետի նախագահութեամբ կազմվելու է մի յոբելեանական յանձնաժողով։

Ժամ. խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ


## ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 Թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից.
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—$12^1/_2$ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—$6^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացեայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց
Սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական եւ մորթու ցաւեր
Ընդունելութիւն ամեն օր } 12—2 ժ. ցեր. 5—7 ժ. երեկ.
Սօլօլակ, Բէհբութեան փողոց № 33.
(հ. շ.) 100—12

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ, առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ։
Հիւանդների ընդունելութիւնը { 12—1 առաւօտեան 5—6 երեկոյեան
Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ծավճանիձէի։
100—30

Հարկաւոր են
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ
Դիմել «Մշակի» խմբագրատուն։

УГОЛЬ
КУЗНЕЧНЫЙ, ПАРОВИЧНЫЙ, ПЛАМЕН., АНТРАЦИТЪ, КОКСЪ.
ЦѢНЫ ОПТОВЫЯ.
А. БРАУХЛИ, Харьковъ.
(ա. օ.) 52—26

ՄԻ ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ ՕՐԻՈՐԴ
տալիս է ֆրանսերէն, անգլիերէն լեզուների և նկարչութեան դասեր։
Հասցէն՝ Բեբուտօվսկայա № 56, բնակարան Եակուլօվի № 7.
10—7

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՍՈՐՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՀԵՏ
ԱՍՈՐԱՑ ԵՒ ՀԱՅՑԱՑ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ
Ուսումնասիրեց
Երուանդ վարդապետ Տէր-Մինասեանց
XII+335 էջ
Գինն է 1 Ր. 50 Կ.
Դիմել Էջմիածին՝ Երուանդ վարդապետին։
(հ. կ. ե.) 10—10

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՕՆ
երկսեռ մանկանց
ՕՐԲԵԼ ՕՐԲԵԼԵԱՆՑԻ
հիմնված 1844 Թ.
Ընդունվում են աշակերտներ և աշակերտուհիք, և պատրաստվում են բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար։
Абасъ-Абадскій площ. № 1, церковный д.
(ե. հ. կ.) 3—2

ԲԺՇԿՎՈՒՄ Է ԱՐԴԵՕՔ
ՍԻՖԻԼԻՍԸ
Ալֆրէդ Ֆուրնիէի
Թարգմ. բժ. ԱՐԱՄ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Գինն է 35 կոպ.
(հ.) 10—5

Желающіе
ПРИНЯТЬ УЧАСТІЕ
въ качествѣ пайщиковъ въ изданіи внѣпартійной газеты:
Наша Газета (12 р.)
и научнаго общественно-экономическаго журнала.
Познаніе Россіи (8 р.)
для пріобрѣтенія паевъ могутъ выслать взносы въ контору «Культурно-просвѣтительнаго товарищества» «Наша Жизнь», (С.-Петербургъ, Владимірскій пр., д. № 4). Номинальная цѣна пая 200 р. Первоначальный взносъ 100 р., остальные можно въ разсрочку въ 1909—1910 г. г. По особымъ условіямъ паи можно оплатить взносами отъ 25 рублей. Участники, кромѣ обычныхъ правъ акціонеровъ, будутъ получать газету и журналъ безплатно. (Уставъ Товарищества распубликованъ въ «Собраніи Узаконеній» 1908 года, № 10). Подробности по запросамъ (на отвѣтъ прилагать двѣ 7 коп. марки). О времени выхода газеты и журнала и условіяхъ подписки на нихъ будутъ особые публикаціи и извѣщенія.
Распорядитель Проф. Л. В. Ходскій
2—2


«Մշակի» յայտարարութիւններից օգտվողներին առաջարկվում է պատուէրներ տուած ժամանակ յիշատակել լրագրի անունը և համարը։


ԺԱՄԱՑՈՅՑ KAVALIER
Ընդառաջելով գնողների ցանկութեան ունենալ ճիշտ և իսկական ժամացոյց էժան գնով, մենք վճռեցինք տալ 3 ր. 95 կ.-ով ողամարդկանց բաց տափակ ժամացոյց «KAVALIER», վերջին կատարելագործութիւններով ժամացոյցային մեխանիզմի մէջ։ Կորպուսը փայլուն մուգ կապոյտ գոյնի է։ Ցիֆերբլատը մետաղական ոսկեզօծված կամ արծաթազօծված։ Սլաքների ուղղութիւնը՝ գլխի վրա։ Ընթացքը՝ խնամքով ստուգված, որի մասին տրվում է երաշխաւորութիւն։
Պատուէրները կատարվում են անմիջապէս պահանջը ստանալուց յետոյ։
Առաքման համար վերցվում է գնողներից { Եւրոպական Ռուսաստան 50 կոպ. իսկ Ասիական » 75 կոպ.
Պատուէրները ուղարկել՝ Торговому дому
Московскій Центральный Складъ Часовъ.
Москва, д. Виноградова № 126.
Յ. Գ.—Կանխավճար ուղարկողներին, դրամով կամ մարկաներով, ձրի տրվում է ժամացոյցի շղթայ տղամարդի կամ կնոջ։
(հ. կ.) 30—23

КАВКАЗСКІЯ МИНЕРАЛЬНЫЯ ВОДЫ
Министерство Торговли и Промышленности
НАТУРАЛЬНЫЯ СТОЛОВЫЯ ВОДЫ
„НАРЗАНЪ" Кисловодскъ.
„ЕССЕНТУКИ" № 20
Продажа вездѣ. Главный складъ въ Пятигорскѣ
Прейсъ-куранты безплатно.
17, 25, 2, 9) 82,038 27—19

Լ. Լեալէժի լաբօրատօրիայի Օրլէան քաղաքում (Ֆրանսիա)
ԵՕԴԻՐԻՆ ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԴԷՇԱՆԻ
(Iodhyrinc du d-r Decshamp)
ՇԱՏ ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ ՄԻՋՈՑ
ՃԱՐՊԱՆԱԼՈՒ ԴԷՄ
որ խորհուրդ են տալիս բժիշկները, փառաւոր հետևանքներով։ Բժշկապետ Դէշանի Եօդիրինը նշանաւոր միջոց է համարվում ճարպութեան դէմ. նրա աջող ներգործութիւնը նկատվում է հէնց բժշկութեան սկզբում։
Բժշկապետ Դէշանի Եօդիրինը բոլորովին անվնաս է օրգանիզմի համար։
Հեռացնում է ճարպութիւնը ատրճանաբար, շատ կարճ ժամանակամիջոցում։
Արկղիկի գինը, որ պարունակում է 60 դեղհատներ, արժէ 4 ր. 25 կոպ.։
Ծախվում է բոլոր դեղատներում և դեղատնային խանութներում։
Ընդհանուր ներկայացուցչութիւնը Ռուսաստանում
Торговый домъ ЛЮКСЕМБУРГЪ и К-о Варшава. Журавья 40.
(19, 29, 9, 19) 36051 4—3

1865 թ. 1870 թ. 1882 թ. 1896 թ.
ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐ
1860. Т.Р.А.Р.М. С.ПЕТЕРБУРГЪ.

Իսկականները միայն այս դրոշմով
ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՌԵԶԻՆԻ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ
ԸՆԿ. Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ
ԼՐԻՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
լաւ յատկութեան համար

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ
կատարւում է
„ԼԻՈՊՈԼԴ ՆԵՅՏԼԵՐ"
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ
(Տ. Կ.)

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ, ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ, ՌԻԳԱՅՈՒՄ, ԿԻԵՎՈՒՄ, ՎԻԼՆԱՅՈՒՄ
ԽԱՐԿՕՎՈՒՄ, ՕԴԵՍՍԱՅՈՒՄ, ՌՕՍՏՕՎՈՒՄ Դ/Վ, ԿԱԶԱՆՈՒՄ, ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿՈՒՄ
ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳՈՒՄ, ԻՐԿՈՒՏՍԿՈՒՄ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, ՏԱՇԿԷՆՏՈՒՄ, ՍԱՐԱՏՕՎՈՒՄ
Նիժեգօրօդեան և Իրբիտեան տօնավաճառներում
50—18